

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Ірина САМОХВАЛОВА

Сумський національний аграрний університет

Анотація. У статті розглядаються педагогічні можливості занять фізичною культурою як засобу формування громадянських компетентностей здобувачів освіти. Обґрунтовано актуальність інтеграції громадянсько-виховного компонента у процес фізичного виховання, зокрема в контексті реалізації Концепції Нової української школи. Схарактеризовано основні напрями громадянських компетентностей (відповідальність, ініціативність, толерантність, співпраця, правосвідомість) та визначено способи їх формування в умовах шкільних занять фізичною культурою. Описано ефективні методи, форми й педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі.

Ключові слова: громадянські компетентності, фізична культура, освітній процес, відповідальність, соціалізація, командна взаємодія.

Формування громадянських компетентностей на заняттях фізичною культурою - актуальний напрям досліджень, який поєднує фізичний розвиток особистості з вихованням активного, відповідального громадянина.

Громадянські компетентності - це сукупність знань, умінь, установок, що дають змогу особі ефективно функціонувати в демократичному суспільстві[1]. За рекомендаціями Ради Європи, вони охоплюють:

- розуміння прав людини;
- відповідальність;
- участь у суспільному житті;
- міжособистісну толерантність;
- здатність до діалогу та співпраці [1].

Фізична культура, як освітній компонент має потенціал впливати не лише на фізичний розвиток, а й на формування соціально значущих якостей (табл.1).

Таблиця 1.

Сприяння розвитку громадянських компетентностей

Компонент	Приклади реалізації на заняттях
Відповідальність	Дотримання правил гри, повага до суперника, відповідальність за команду
Демократичність і співпраця	Командні види спорту: вміння слухати, домовлятися, підтримувати
Повага до інших	Визнання різного рівня підготовки, підтримка слабших
Ініціативність і	Організація розминки, розробка міні-змагань, ведення

Компонент	Приклади реалізації на заняттях
лідерство	групи
Соціальна інтеграція	Заняття з інклюзивними елементами, робота в різнорівневих групах
Правосвідомість	Ознайомлення з правилами гри як аналог правових норм

Педагогічні стратегії формування громадянських компетентностей на заняттях фізичною культурою: методи активного залучення (рольові ігри, командні завдання, ігри з елементами прийняття рішень); проєктна діяльність (організація спортивних подій, благодійних акцій, дебатів на тему "спорт і суспільство"); рефлексивні вправи (обговорення, аналіз командної взаємодії, виявлення труднощів); інтеграція з суспільствознавчими дисциплінами (міжпредметні зв'язки, наприклад, "Олімпійські цінності і права людини") [2].

Фізична культура має значний потенціал для формування громадянських компетентностей, оскільки включає елементи міжособистісної взаємодії, командної роботи, дотримання правил, що корелюють із загальнолюдськими та громадянськими цінностями [1].

Компетентнісний підхід у викладанні фізичної культури дозволяє не лише розвивати фізичні якості, а й виховувати відповідальність, ініціативність, повагу до інших, вміння співпрацювати та дотримуватися правил - як базові складові громадянської свідомості [2].

Ефективними засобами формування громадянських компетентностей є командні ігри, рольові ситуації, спортивні проєкти, обговорення етичних норм у спорті, рефлексивні методи після занять [3].

Для підвищення ефективності формування громадянських компетентностей через фізичну культуру необхідно створювати спеціальні педагогічні умови: демократичний стиль взаємодії, міжпредметну інтеграцію, інклюзивне середовище, підтримку самовираження і участі в колективних рішеннях [4].

Інтеграція фізичного та громадянського виховання відповідає сучасним запитам освіти та сприяє формуванню гармонійної, активної, соціально зрілої особистості.

Список використаних джерел

1. Павлова, Ю., Сорокаліт, Н., Соловей, А., & Петрина, Р. (2021). Інструмент оцінки сформованості громадянських компетентностей у процесі фізичного виховання: розробка та валідація опитувальника ССРЕ-10. *Фізичне виховання, спорт та культура здоров'я в сучасному суспільстві*, 3(55), 21–30.
2. Рибалко, П. Ф. (2019). Трансформація освітнього простору в Україні в напрямку організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної

середньої освіти. *Інноваційна педагогіка*, (19), 67–71.

3. Толочко, С. В. (2023). Громадянська ідентичність особистості: актуальність формування та виявлення в сучасній Україні. *Advanced Linguistics*, (11), 181–191.

4. Школа, О. (2016). Вплив інтерактивних технологій навчання на уроках фізичної культури учнів молодших класів на формування їхньої життєвої компетентності. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, 2(18), 142–146.